

5010

✓

۱
۴۸۶

برسکات

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

WWW.KETAB-IR

پژوهشی در

عرفت‌خلافه و انزلی درخت

محمد مسعود سعیدی

پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

پژوهشی در عرفان حلقه و انرژی درمانی

محمد مسعود سعیدی

ناشر

پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

وابسته به دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم

تهیه

پژوهشکده اسلام تمدنی

سروراستار

محمد باقر انصاری

ویراستار

وحید حامد

لینوگرافی، چاپ و صحافی

چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب

چاپ اول: بهار ۱۳۹۷

شمارگان: ۷۵۰

قیمت: ۳۰۰۰ تومان

عنوان: ۴۵۲؛ مسلسل: ۷۲۹

نشانی

قم، خیابان معلم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، نشر

پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

تلفن و دورنگار: ۰۲۵-۳۷۸۳۲۸۳۳

ص.پ: ۳۷۱۸۵/۳۶۸۸

کدپستی: ۳۷۱۵۶۱۶۵۹۱

مراکز پخش

۱. قم، میدان شهدا، تلفن و دورنگار ۰۲۵-۳۷۸۳۲۸۳۴

۲. تهران، خیابان انقلاب، روبروی درب دانشگاه تهران،

پاساژ فروزنده، طبقه همکف، واحد ۲۱۲، تلفن:

۰۲۱-۶۶۹۵۱۵۳۴

وبگاه: www.pub.isca.ac.ir

رایانامه: nashr@isca.ac.ir

فروشگاه مجازی نشر: www.shop.isca.ac.ir

فروشگاه نشر دیجیتال: www.pajooahaan.ir

همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

سرشناسه:

سعیدی، محمد مسعود، ۱۳۴۲-

عنوان و نام پدیدآور:

پژوهشی در عرفان حلقه و انرژی درمانی / محمد مسعود سعیدی؛ تهیه پژوهشکده اسلام تمدنی

مشخصات نشر:

قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ

اسلامی، ۱۳۹۷

مشخصات ظاهری:

۴۵۶ ص.: نمودار

شابک:

۳۰۰۰۰ ریال

978-600-195-383-5

وضعیت فهرست نویسی:

فیبا

یادداشت:

کتابنامه: ص. [۱۶۵]- ۱۷۱؛ همچنین به صورت زیر نویس

یادداشت:

نمابه

موضوع:

عرفان حلقه

موضوع:

انرژی درمانی

شناسه افزوده:

دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ

اسلامی، پژوهشکده اسلام تمدنی

رده بندی کنگره:

۱۳۹۷ ۶۷۴/۵۶۰ BP

رده بندی دیویی:

۲۹۹/۹۳

شماره کتابشناسی ملی:

۵۱۰۱۹۵۶

۹	سخنی با خواننده.....
۱۳	مقدمه.....

بخش اول: مباحث لازم پیش از مطالعه تجربی عرفان حلقه

۲۱	فصل اول: مسئله معنویت‌های نوظهور و پژوهش‌های انجام‌شده.....
۳۷	فصل دوم: چارچوب مفهومی و نظری.....
۳۸	۱- ۲. مفاهیم مرتبط.....
۴۱	۲- ۲. عرفان حلقه از دیدگاه مؤسس آن.....
۶۵	فصل سوم: روش تحقیق در گروه‌های نوپدید معنوی.....
۶۵	۱- ۳. جایگاه روش انتخاب‌شده (روش‌شناسی).....
۶۸	۲- ۳. کاربرد روش انتخاب‌شده.....

بخش دوم: یافته‌های حاصل از مطالعه تجربی عرفان حلقه

۷۷	فصل چهارم: عرفان در گرو حلقه‌ها و پیامدهای ناهمسان.....
۷۹	۱- ۴. بستر مناسب برای ورود بادوام به گروه.....
۷۹	۱- ۱- ۴. شرایط علی.....
۸۰	۲- ۱- ۴. شرایط مداخله‌گر.....
۸۷	۲- ۴. فرایند جابه‌جایی نسبی.....

- ۸۷ ۱-۲-۴. اعتمادسازی
- ۹۶ ۲-۲-۴. القای آموزه‌های نظری
- ۱۰۴ ۳-۲-۴. مداومت
- ۱۰۸ ۳-۴. پیامدها
- ۱۰۸ ۱-۳-۴. نسبی بودن فرایند جابه‌جایی خودآگاه
- ۱۱۰ ۲-۳-۴. پیامدهای ناخودآگاه
- ۱۱۲ ۳-۳-۴. پیامدهای خودآگاه

بخش سوم: توصیف انرژی درمانی

- ۱۲۷ فصل پنجم: آشنایی نظری با انرژی درمانی
- ۱۳۳ یک نتیجه‌گیری از نوشته‌های رایج
- ۱۳۷ فصل ششم: پژوهش میدانی درباره انرژی درمانی
- ۱۳۷ ۱-۶. روش‌شناسی پژوهش در انرژی درمانی
- ۱۴۰ ۲-۶. انرژی درمانی در کلاس و درمانگاه
- ۱۴۲ ۱-۲-۶. انرژی درمانی و محیط اجتماعی
- ۱۴۴ ۲-۲-۶. کلاس‌های انرژی درمانی
- ۱۴۶ ۳-۲-۶. آموزه‌های انرژی درمانی
- ۱۴۶ ۱-۳-۲-۶. توضیح انرژی درمانی
- ۱۵۰ ۲-۳-۲-۶. توجیه انرژی درمانی
- ۱۵۲ ۴-۲-۶. بومی و شخصی‌سازی انرژی درمانی
- ۱۵۲ ۱-۴-۲-۶. ویژگی‌های سبک تدریس‌شده در کلاس
- ۱۵۴ ۲-۴-۲-۶. ویژگی‌های مربی کلاس
- ۱۵۷ ۵-۲-۶. پیامدها و واکنش‌ها در انرژی درمانی

نتیجه گیری نهایی	۱۵۹
کتابنامه	۱۶۵

پیوست ها

پیوست ۱. گزارش مشاهدات	۱۷۷
۱. مشاهدات مربوط به عرفان حلقه	۱۷۷
۲. مشاهدات مربوط به انرژی درمانی	۲۱۰
پیوست ۲. گزارش متن های کدگذاری شده، به همراه کدهای داده شده به آنها	۲۲۱
۱. کدگذاری متن های مربوط به عرفان حلقه	۲۲۱
۲. کدگذاری متن های مربوط به انرژی درمانی	۲۹۵
پیوست ۳. گزارش یادداشت های تحلیلی	۳۷۱
۱. یادداشت های تحلیلی مربوط به عرفان حلقه	۳۷۱
۲. یادداشت های تحلیلی مربوط به انرژی درمانی	۴۲۲

نمایه ها

آیات	۴۳۹
موضوعی	۴۴۰
اعلام	۴۵۱
کتاب ها	۴۵۲
مکان ها	۴۵۳
تالگان	۴۵۴
مقالات	۴۵۵

سخنی با خواننده

رشد روزافزون گروه‌های نوپدید معنوی با عنوان‌های گوناگون در جامعه کنونی ایران با توان جذب بسیاری از مردم از یک سو و حساسیت نهادهای امنیتی و قضایی به آنها از دیگر سو که گاه پیامدهای سنگینی برای جامعه در سطح داخلی و خارجی داشته و دارد، مقتضی آن است که پژوهشگران و جامعه‌شناسان متخصص در این عرصه گام نهند و با پژوهش روشمند در صدد پاسخگویی به پرسش‌ها و رفع ابهام‌های بنیادین برآیند؛ اینکه به‌راستی چنین گروه‌هایی – اعم از عرفانی یا غیرعرفانی – به دنبال چه هستند، در نشست‌های آنان چه می‌گذرد، منطق دادوستد با همراهانشان چیست و اساساً آیا گرهی از مشکلات جامعه می‌کشایند یا نه. بدیهی است تبیین جایگاه این گروه‌ها در حیات اجتماعی و پرده‌برداری از نقش آنها، درک درست انگیزه‌ها و اغراض آنان و نیز کشف میزان گره‌گشایی فعالیتشان از مشکلات جامعه، با مراجعه به نوشته‌ها و متن‌های دیگران یا گزارش‌های رسانه‌ای و حتی منابع رسمی قضایی و امنیتی نمی‌تواند مقرون به حقیقت باشد؛ بلکه درک درست آنان، هنگامی میسر است که پژوهشگر از نزدیک با آنان همنشین شود، گفتگو کند، در مراسم و محافلشان حضور یابد و پس از مدتی نسبتاً طولانی، به راز و رمز فعالیت و تعاملشان پی ببرد تا بتواند ارزیابی منصفانه‌ای ارائه دهد.

گروه‌های معنوی نوظهور شکل گرفته در سال‌های اخیر — بر اساس آنچه اعلام می‌شود — به‌راستی مایهٔ شگفتی است. کشف چرایی آن خود بخشی مفصل است و در جای خود باید بررسی شود. آیا بحران معنای زندگی موجب شکل‌گیری آنها می‌شود یا مشکلات سلامت جسمی یا اجتماعی مردم و یا ناتوانی مدعیان پاسخگویی به نیازهای معنوی از درک نیازهای واقعی آدمیان و رفع منطقی آنها یا چیز دیگر. در میان گروه‌های فعال، برخی به خاطر میزان گروندگان، در اولویت بررسی بیشتری قرار دارند؛ عرفان حلقه و انرژی درمانی از آن جمله‌اند. اینکه آیا این دو از یک سنخ‌اند یا متفاوت‌اند، خود بحثی جدی است. پژوهشکدهٔ اسلام تمدنی با توجه به توانایی علمی و دغدغه‌های معطوف به رسالت انسانی و اسلامی، در صدد شناسایی این دو گروه برآمده و با همت و پشتکار جناب آقای دکتر محمد مسعود سعیدی، عضو محترم گروه قرآن و مطالعات اجتماعی (در زمان تصنیف کتاب) و صاحب‌نظر مباحث اجتماعی به انجام آن پرداخته و نشان داده اولاً چه انگیزه‌ها و اهدافی در این گروه‌ها دنبال می‌شود و ثانیاً آیا همهٔ آنها در یک سطح قرار دارند؛ یا نه و در نهایت چه نقشی در زندگی فردی و اجتماعی مردم ایفا می‌کنند؟

پژوهشکدهٔ اسلام تمدنی ضمن سپاس از پژوهشگر ارجمند، جناب دکتر سعیدی که به‌راستی با تمام توان و دغدغه‌مندانه به نگارش اثر پرداختند، از مدیر محترم و کارشناس گروه، صاحب‌نظران ارجمند شورای علمی گروه و استادان گرانقدر شورای پژوهشی پژوهشکده تشکر می‌کند. بی‌گمان پاره‌ای از مزایای کتاب به ناظر محترم علمی پژوهش، جناب آقای دکتر سیدحسین سراج‌زاده و ارزیابان محترم اثر باز می‌گردد که با ارائهٔ نظرهای خویش بر کمال آن افزودند و نمی‌توان زحمات آنان را پاس نداشت. همچنین باید قدردان

عزیزان اداره محترم پژوهش، دست‌اندرکاران اجرایی و کارشناسان مربوطه بود که بدون پیگیری و تلاش آنان، این اثر لباس وجود نمی‌یافت. از خداوند بزرگ توفیق یکان‌یکانشان را خواهانم.

این کتاب رهاورد همت، مطالعه و تأمل‌هایی علمی است که در صدد شناسایی پدیده‌ای اجتماعی برآمده و طبعاً همچون دیگر آثار بشری می‌تواند اشتباه، اشکال یا نقص داشته باشد یا دسته‌ای از خواننده‌ها را اقناع نکند؛ ولی هرگز نمی‌توان ارزش و کارکرد اثر را نادیده گرفت. امید است نتیجه این زحمات چندساله، گامی در شناخت هرچه بهتر جریان‌ها و اندیشه‌های عرفانی یا گروه‌های مدعی و معنویت‌گرایانه باشد. پژوهشکده انتظار دارد پژوهشگران و مخاطبان کتاب، با ارائه دیدگاه‌ها و نقدهای خویش در بهتر شدن آن بکوشند. چشم به راه دیدگاه‌های صاحب‌نظران هستیم.

دکتر سیدعلیرضا واسعی

رییس پژوهشکده اسلام تمدنی

مقدمه

مطالعه تغییرات تدریجی فرهنگی - حتی بررسی جریان‌های زودگذر اجتماعی - از چندین جهت دارای اهمیت است. تغییرات تدریجی فرهنگی معمولاً در کوتاه مدت محسوس نیستند و تنها زمانی آشکار می‌شوند که گسترش یافته و اثر آشکاری در جامعه به جای گذاشته‌اند و جریان‌های اجتماعی - هر چند گذرا یا آشکار باشند - گاهی در ورای خود، روندهای کلان اجتماعی را پنهان کرده‌اند. روند اجتماعی، تغییر تدریجی و طولانی مدتی است که مردم جامعه بدون اینکه قصد انجام آن تغییر را داشته باشند، با کنش‌های روزمره و معمولی خود در آن مؤثرند. تغییرات نامحسوس و ناخواسته فرهنگی - اجتماعی گاه برنامه‌ریزی‌های خرد و کلان اجتماعی، اقتصادی و سیاسی را که در جهت مدیریت نظم یا رفاه یک جامعه پیش‌بینی شده است، بی‌اثر یا کم‌اثر کرده، اداره جامعه را با موانع ناگهانی روبرو می‌کند.

اینها برخی از دلایل اهمیت پژوهش بی‌طرفانه علمی درباره تغییرات اجتماعی - فرهنگی است. یکی از این تغییرات در جامعه امروز ما، روند روبه‌رشد ورود افراد به گروه‌های نوپدید معنوی است. نمی‌توان انکار کرد که به‌ویژه از دهه هشتاد شمسی، شهرهای بزرگ در کشور ما به‌ویژه شهر تهران، شاهد رشد محسوس گروه‌ها، جمع‌ها و کلاس‌هایی بوده‌اند که تحت عناوین

گوناگونی چون موفقیت، ارتباط موفق، خودشناسی، انرژی درمانی، یوگا، ذن، مدیتیشن، مثنوی خوانی و عرفان شرقی تشکیل می‌شوند. این گروه‌ها که معمولاً ورزشی یا روان‌شناسانه یا درمانی (طبابت)، گاهی صریحاً عرفانی یا صرفاً علمی و ادبی جلوه می‌کنند، اجمالاً و کم یا بیش در این ادعا اشتراک دارند که می‌خواهند در ضمن نوعی تجربه معنوی و روحانی یا درمانی، افراد را به سلامتی، موفقیت، آرامش، شادی یا به‌طور خلاصه، به احساس خوشبختی در زندگی پرتش امروزی برسانند. برخی شواهد گویای آن است که این جمع‌ها با استقبال روزافزونی در جامعه نیز روبرو شده‌اند.

بی‌گمان شناخت گروه‌های نوپدید معنوی و شناخت علل مشارکت مردم در این گروه‌ها، کمک بزرگی به شناخت فرهنگ متحول موجود در جامعه و پیگیری سمت و سوی تحول آن است. بسیار اتفاق می‌افتد که تغییرات بزرگ فرهنگی از همین حرکات کوچک رو به رشد آغاز می‌شود. شناخت این گروه‌ها، نیازهای جدید معنوی و انتظارات جدید مردم از دین را باز می‌نمایاند. مهندسی فرهنگی به معنای درست آن، نخست مبتنی بر شناخت وضعیت واقعی و بیرونی فرهنگ موجود است. بر این اساس پژوهشی سامان داده شد که هدف‌های اصلی آن عبارت است از:

– جستجو در داده‌های به دست آمده از مصاحبه‌ها و مشاهده‌ها برای پرداختن نظریه‌ای که بتواند ورود افراد را به گروه‌های نوپدید معنوی تبیین کند و پدیده‌هایی که در این ماجرا رخ می‌دهند، توصیف کند؛ بنابراین هدف نظری این مطالعه یک نظریه پردازی داده‌بنیاد یا زمینه‌ای است.

اهداف فرعی پژوهش که اهدافی کاربردی و مبتنی بر دست‌یافتن به هدف نظری آن هستند، از این قرارند:

– شناختن شیوه کار و جذابیت‌های موجود در گروه‌های نوپدید معنوی که باعث موفقیت ایشان در جذب افراد می‌شود.

– شناختن نیازهای معنوی نوپدید در جامعه و انتظارات جدیدی که مردم از دین دارند.

– هدف فرعی دیگر که این پژوهش عهده‌دار آن نیست – ولی راه را برای آن هموار می‌کند – توجه کردن و بررسی ظرفیت‌های موجود در دین اسلام، عرفان اسلامی و مبلغان دینی برای پاسخ دادن به نیازها و انتظارات جدید است؛ ظرفیت‌هایی که تا کنون به آنها توجه جدی نشده؛ ولی می‌توانند پاسخگو باشند؛ همچنین توجه به تقایص احتمالی که در کار تبلیغ دینی وجود داشته و موجب جذب شدن افراد به گروه‌های نوپدید معنوی شده است.

با توجه به اهداف یادشده پرسش‌هایی که در این بررسی به دنبال پاسخگویی به آنها هستیم، عبارت‌اند از:

۱. انگیزه و علل ورود افراد به گروه‌های نوپدید معنوی چیست و پدیده‌های مرتبط با این واقعیت کدام‌اند؟

۲. ورود به گروه‌های نوپدید معنوی، چه تجربه‌های معنوی و چه پیامدهای دیگری را برای اعضای خود دارد؟

۳. شیوه کار و جذابیت‌های موجود در گروه‌های نوپدید معنوی که به موفقیت ایشان در جذب افراد می‌انجامد، کدام‌اند؟

۴. نیازهای معنوی نوپدید در جامعه و انتظارات جدید مردم از دین چیست؟

از پرسش‌های بالا، دو پرسش اول در راستای تأمین هدف اصلی و نظری و پرسش‌های بعدی در جهت تأمین اهداف فرعی و کاربردی پژوهش به عنوان

نتیجه‌گیری از پاسخ به پرسش‌های اصلی هستند.

به کمک مصاحبه‌هایی که با برخی از دست‌اندرکاران و مؤسسات فعال در موضوع گروه‌های نوپدید معنوی انجام شد، این نتیجه به دست آمد که فراوانی مراجعه مردم به دلایلی، به سه گونه از گروه‌های نوپدید در جامعه معاصر چشمگیر و گاه رو به افزایش است: یوگا، انرژی درمانی و عرفان حلقه (عرفان کیهانی). بیشتر مریبان و افرادی که در دو گروه نخست فعالیت می‌کنند، آموزش‌های خود را کاملاً بومی کرده‌اند و مطابق هنجارهای جامعه عمل می‌کنند. یوگا به عنوان یک ورزش و انرژی درمانی با عنوان درمان فعالیت دارد. یوگا همان اول از موضوع تحقیق خارج شد؛ زیرا گرچه کلاس‌ها و دوره‌های یوگا افزون بر کارکردهای دیگر، کارکردهای معنوی نیز دارد، قبلاً تحقیقاتی - هرچند کم‌بنیه به لحاظ روش‌شناختی - درباره آن انجام شده است. بنابراین گروه‌های انرژی درمانی و عرفان حلقه در برنامه پژوهش قرار گرفتند.

مشورت‌هایی که در آغاز کار، با برخی متخصصان انجام شد و چند مصاحبه اولیه با شرکت‌کنندگان در کلاس‌های انرژی درمانی و حتی نوشته‌های پژوهشی که در این مورد منتشر شده بود، بیانگر وجود برخی کارکردهای معنوی در کلاس‌ها و دوره‌های انرژی درمانی بود؛ ولی بر خلاف این تصور، نتیجه پژوهش نشان داد که انرژی درمانی - به شرطی که فقط انرژی درمانی باشد - تنها دارای کارکرد درمانی است. انرژی درمانی محض فقط نوعی طب مکمل است که در درمان بعضی از ناخوشی‌های جسمی، روحی به‌ویژه روان - تنی تأثیری داشته است؛ منتها عملکرد برخی مریبان ممکن است تصور یا حتی کارکرد دیگری برای انرژی درمانی ایجاد کند. بنابراین پژوهش حاضر در مورد انرژی درمانی، فقط توصیف است، نه تبیین. مطالعه درمان با انرژی،

مصاحبه با درمانگران و درمانجویان، مشاهده شیوه‌های درمانی و روابط و کنش‌های موجود، منتج توصیف و توضیح این نکته است که گروه‌ها و کلاس‌هایی که فقط انرژی درمانی هستند، از گروه‌های نوپدید معنوی به شمار نمی‌روند.

بنابراین تبیین به روش نظریه‌پردازی داده‌محور، به گروه‌ها و کلاس‌هایی اختصاص دارد که تحت عنوان عرفان حلقه یا عرفان کیهانی تشکیل می‌شوند. در دهه گذشته، اعضای معتقد به عرفان حلقه به‌ویژه در تهران فعالیت بیشتری داشته‌اند و شواهد نشان می‌دهد این عده در حال گسترش کلاس‌های خود و عضوگیری در شهرهای دیگر نیز هستند. اکنون دسترسی رسمی به اعضای گروه - به علت مسائل امنیتی - تقریباً ناممکن است. البته محقق با پیگیری‌هایی توانست به‌طور غیررسمی با برخی از افرادی که جذب عرفان حلقه شده‌اند، تماس بگیرد. اعضای اصلی این گروه به‌طور غالب در تهران هستند و مؤسس آن (محمدعلی طاهری) نیز در زندان است؛ ولی کلاس‌های آموزشی عرفان حلقه در حال گسترش در اغلب شهرهای بزرگ است. کتاب‌های مؤسس عرفان حلقه و گزارش برخی از مربیان گروه که محقق به ارتباط با آنان محقق شد، به‌روشنی گویای معنویت‌گرایی نوین در گروه عرفان حلقه است.

کتاب پیش رو که گزارش پژوهش معرفی‌شده در بالاست، سه بخش اصلی را در بر می‌گیرد؛ بخش اول کتاب، مباحث مقدماتی لازم پیش از تحقیق میدانی درباره گروه‌های نوپدید معنوی را در خود گنجانده و شامل سه فصل است. فصل اول به بیان مسئله معنویت‌های نوظهور و تحقیقات انجام‌شده در این زمینه می‌پردازد. فصل دوم در بردارنده چارچوب مفهومی پژوهش،

آشنایی با مفاهیم و آموزه‌های عرفان حلقه و معرفی آن طبق کتاب‌ها و نوشته‌های موجود است. البته نویسنده کتاب که تجربه عملی عرفان حلقه را نیز دارد، در توضیح مطالب این کتاب‌ها، گاهی به تجربه‌های عملی خود نیز اشاره می‌کند. مباحث روشی نظریه‌پردازی داده‌محور برای پژوهش در معنویت‌های نوپدید و امتیازات این روش، در فصل سوم بررسی شده است. بخش دوم کتاب به ارائه مباحث حاصل از بررسی تجربی عرفان حلقه می‌پردازد. نتایج و یافته‌های تحقیق میدانی درباره گروه عرفان حلقه و توصیف و تبیین ورود افراد به کلاس‌های این گروه و کنش‌ها و پیامدهای مرتبط (هدف اصلی پژوهش)، در فصل چهارم گزارش شده است. به علت اینکه نتایج تحقیق نشان داد انرژی درمانی را - در صورتی که فقط انرژی درمانی باشد - نمی‌توان از گروه‌های نوپدید معنوی دانست، بخش جداگانه‌ای از کتاب (بخش سوم) به بررسی انرژی درمانی اختصاص یافت، در فصل پنجم، انرژی درمانی با توجه به برخی منابع موجود، به‌طور مختصر معرفی شده و در فصل ششم، نتایج به دست آمده از پژوهش میدانی درباره آن گزارش می‌شود. در نتیجه‌گیری کتاب درباره نیازها و انتظارات جدید معنوی در جامعه و نیز شیوه‌های جذب افراد و ظرفیت‌های جدید تبلیغی در گروه‌های نوپدید معنوی (به عنوان هدف فرعی و کاربردی پژوهش) توضیح داده می‌شود.